

TEXTOS DE CÉSAR, *La guerra de las Galias*

LIBER PRIMUS. Campaña contra los helvecios y 1ª campaña contra los germanos.

Descripción de la Galia y características de los belgas y de los helvecios.

I. (1) Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur. (2) Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitanis Garunna flumen, a Belgis Matrona et Sequana dividit. (3) Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitate provinciae longissime absunt, minimeque ad eos mercatores saepe commeant atque ea quae ad effeminandos animos pertinent important, proximique sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. (4) Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt, quod fere cotidianis proeliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt.

Acciones del helvecio Orgetórix.

II, (1) Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus Orgetorix. Is, M. Messala M. Pisone consulibus, regni cupiditate inductus, coniurationem nobilitatis fecit et civitati persuasit ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent.

Orgetórix persuade al secuano Castico y al heduo Dumnórix.

III (4) In eo itinere persuadet Castico, Catamantaloedis filio, Sequano, cuius pater regnum in Sequanis multos annos obtinuerat et a senatu populi Romani amicus appellatus erat, ut regnum in civitate sua occuparet, quod pater ante habuerat; (5) itemque Dumnorigi Haeduo, fratri Diviciaci, qui eo tempore principatum incivitate obtinebat ac maxime plebi acceptus erat, ut idem conaretur persuadet, eique filiam suam in matrimonium dat.

César se prepara para enfrentarse a los Helvecios si pasan por la provincia.

VIII. (1) Interea ea legione quam secum habebat militibusque qui ex provincia convenerant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milia passuum decem novem murum in altitudinem pedum sedecim fossamque perducit.

Los helvecios se dirigen al heduo Dumnorix para que convenza a los secuano.

IX (2) His cum sua sponte persuadere non possent, legatos ad Dumnorigem Haeduum mittunt, ut, eo deprecatore, a Sequanis impetrarent. (3) Dumnorix gratia et largitione apud Sequanos plurimum poterat et Helvetiis erat amicus, quod ex ea civitate Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat et, cupiditate regni adductus, novis rebus studebat et quam plurimas civitates suo beneficio habere obstrictas volebat. (4) Itaque rem suscipit et a Sequanis impetrat ut per fines suos Helvetios

ire patiantur, obsidesque uti inter sese dent perficit: Sequani, ne itinere Helvetios prohibebant; Helvetii, ut sine maleficio et iniuria transeant.

César se dirige a Italia y allí alista nuevas legiones para enfrentarse a los galos.

X, (3) Ob eas causas ei munitioni quam fecerat T. Labienum legatum praefecit; ipse in Italiam magnis itineribus contendit duasque ibi legiones conscribit et tres quae circum Aquileiam hiemabant ex hibernis educit et, qua proximum iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legionibus ire contendit. (4) Ibi Ceutrones et Graioceli et Caturiges, locis superioribus occupatis, itinere exercitum prohibere conantur. (5) Compluribus his proeliis pulsus, ab Ocelo, quod est oppidum citerioris provinciae extremum, in fines Vocontiorum ulterioris provinciae die septimo pervenit; inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Segusiavos exercitum ducit. Hi sunt extra provinciam trans Rhodanum primi.

Los helvecios llegan a los territorios de los heduos.

XI, (1) Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas copias traduxerant et in Haeduorum fines pervenerant eorumque agros populabantur. (2) Haedui, cum se suaque ab iis defendere non possent, legatos ad Caesarem mittunt rogatum auxilium;

Lucha contra los helvecios y venganza de desastres pasados.

XII, (2) Ubi per exploratores Caesar certior factus est tres iam partes copiarum Helvetios id flumen traduxisse, quartam fere partem citra flumen Ararim reliquam esse, de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus, ad eam partem pervenit quae nondum flumen transierat. (3) Eos impeditos et inopinantes adgressus, magnam partem eorum concidit; reliqui sese fugae mandarunt atque in proximas silvas abdiderunt. (4) Is pagus appellabatur Tigurinus; nam omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est. (5) Hic pagus unus, cum domo exisset patrum nostrorum memoria, L. Cassium consulem interfecerat et eius exercitum sub iugum miserat. (7) Qua in re Caesar non solum publicas, sed etiam privadas iniurias ultus est, quod eius soceri L. Pisonis avum, L. Pisonem legatum, Tigurini eodem proelio quo Cassium interfecerant.

César contiene a los suyos frente a los ataques de los helvecios.

XV (2) Qui, cupidius novissimum agmen insecuti, alieno loco cum equitatu Helvetiorum proelium committunt, et pauci de nostris cadunt. (8) Quo proelio sublatis Helvetii, quod quingentis equitibus tantam multitudinem equitum propulerant, audacius subsistere non numquam et novissimo agmine proelio nostros lacessere coeperunt. (4) Caesar suos a proelio continebat ac satis habebat in praesentia hostem rapinis, pabulationibusque prohibere.

Colocación del ejército para la batalla.

XXIV, (1) Postquam id animum advertit, copias suas Caesar in proximum collem subducit equitatumque, qui sustineret hostium impetum, misit. (2) Ipse interim in colle medio triplicem aciem instruxit legionum quattuor veteranarum, ita uti supra se in summo iugo duas legiones quas in Gallia citeriore proxime conscripserat et omnia auxilia conlocaret ac totum montem hominibus compleret; (3) interea sarcinas in unum locum conferri et eum ab his qui in superiore acie constiterant muniri iussit. (4) Helvetii, cum omnibus suis carris secuti, impedimenta in unum

locum contulerunt; (5) ipsi, confertissima acie, reiecto nostro equitatu, phalange facta, sub primam nostram aciem successerunt.

Los principales piden hablar con César sobre su salvación.

XXXI. (1) Eo concilio dimisso, idem principes civitatum qui ante fuerant ad Caesarem reverterunt petieruntque uti sibi secreto in occulto de sua omniumque salute cum eo agere liceret. (2) Ea re impetrata, sese omnes flentes Caesari ad pedes proiecerunt.

Los enemigos piden ayuda a César excepto los secuanos.

XXXII (1) Hac oratione ab Diviciaco habita, omnes qui aderant magno fletu auxilium a Caesare petere coeperunt. (2) Animadvertit Caesar unos ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere quas ceteri facerent, sed, tristes, capite demisso, terram intueri.

Ariovisto envía legados a César.

XLI (5) Septimo die, cum iter non intermitteret, ab exploratoribus certior factus est Ariovisti copias a nostris milibus passuum quattuor et XX abesse. Cognito Caesaris adventu, Ariovistus legatos ad eum mittit.

Los enemigos huyen; fin de la guerra contra Ariovisto.

LIII (1) Ita proelium restitutum est atque omnes hostes terga verterunt neque prius fugere destiterunt quam ad flumen Rhenum, milia passuum ex eo loco circiter quinque, pervenerunt. (2) Ibi perpauca aut, viribus confisi, tranare contenderunt aut, lintribus inventis, sibi salutem reppererunt; (3) in his fuit Ariovistus, qui naviculam deligatam ad ripam nactus, ea profugit; reliquos omnes, equitatu consecuti, nostri interfecerunt.

Los suevos vuelven a sus casas.

LIV, (1) Hoc proelio trans Rhenum nuntiato, Suebi, qui ad ripas Rheni venerant, domum reverti coeperunt; quos ubi qui proximi Rhenum incolunt perterritos senserunt, insecuti, magnum ex iis numerum occiderunt. (2) Caesar, una aestate duobus maximis bellis confectis, in hiberna exercitum deduxit.

LIBER SECUNDUS. Campaña contra los belgas

César informado de que los belgas se sublevaban, alista nuevas legiones y se dirige hacia el ejército.

II. (1) His nuntiis litterisque commotus, Caesar duas legiones in citeriore Gallia novas conscripsit et, inita aestate, in ulteriorem Galliam qui deduceret Q. Pedium legatum misit. (2) Ipse, cum primum pabuli copia esse inciperet, ad exercitum venit.

César pide rehenes a los remos.

V. (1) Caesar, Remos cohortatus liberaliterque oratione prosecutus, omnem senatum ad se convenire principumque liberos obsides ad se adduci iussit. Quae omnia ab his diligenter ad diem facta sunt.

César fortifica el campamento ante el ataque de los enemigos.

(6) In eo flumine pons erat. Ibi praesidium ponit et in altera parte fluminis Q. Titurium Sabinum legatum cum sex cohortibus relinquit. Castra in altitudinem pedum duodecim vallo fossaque duodeviginti pedum muniri iubet.

La ciudad de Bibrax es atacada por los belgas. Tipo de ataque de los Galos.

VI. (1) Ab his castris oppidum Remorum nomine Bibrax aberat milia passuum VIII. Id ex itinere magno impetu Belgae oppugnare coeperunt. Aegre eo die sustentatum est. (2) Gallorum eadem atque Belgarum oppugnatio est haec. Ubi, circumiecta multitudine hominum totis moenibus, undique in murum lapides iaci coepti sunt murusque defensoribus nudatus est, testudine facta, portas succedunt murumque subruunt.

César lucha contra los enemigos.

X. (1). Caesar certior factus ab Titurio, omnem equitatum et levis armaturae Numidas, funditores sagittariosque pontem traducit atque ad eos contendit. (2) Acriter in eo loco pugnatum est. Hostes impeditos nostri in flumine adgressi, magnum eorum numerum occiderunt; (3) per eorum corpora reliquos audacissime transire conantes multitudine telorum repulerunt; primos qui transierant, equitatu circumventos, interfecerunt.

César envía a la caballería

XI. (3). Prima luce, confirmata re ab exploratoribus, omnem equitatum, qui novissimum agmen moraretur, praemisit. His Q. Pedium et L. Aurunculeium Cottam legatos praefecit, T. Labienum legatum cum legionibus tribus subsequi iussit. (4) Hi, novissimos adorti et multa milia passuum prosecuti, magnam multitudinem eorum fugientium occiderunt.

César marcha al territorio de los suesiones, mientras los enemigos huyen.

XII. (1) Postridie eius diei Caesar, priusquam se hostes ex terrore ac fuga reciperent, in fines Suessionum, qui proximi Remis erant, exercitum duxit et, magno itinere confecto, ad oppidum Noviodunum contendit.

Recibidos rehenes de los suesiones, marcha contra los belovacos.

XIII. (1). Caesar, obsidibus acceptis primis civitatis atque ipsius Galbae regis duobus filiis, armisque omnibus ex oppido traditis, in deditionem Suessiones accepit exercitumque in Bellovacos ducit.

Los ancianos, las mujeres y los niños se entregan a su protección.

(2) Qui cum se suaque omnia in oppidum Bratuspantium contulissent atque ab eo oppido Caesar cum exercitu circiter milia passuum quinque abesset, omnes maiores natu, ex oppido egressi, manus ad Caesarem tendere et voce significare coeperunt sese in eius fidem ac potestatem venire neque contra populum

Romanum armis contendere. (3) Item, cum ad oppidum accessisset castraque ibi poneret, pueri mulieresque ex muro, passis manibus suo more, pacem ab Romanis petierunt, Pro his Diviciacus (nam, post discessum Belgarum, dimissis Haeduorum copiis, ad eum reverterat) facit verba.

César acepta a los heduos en vasallaje y se dirige hacia los ambianos y los nervios.

XV (1) Quod erat civitas magna inter Belgas auctoritate atque hominum multitudine praestabat, sexcentos obsides poposcit. (2) His traditis omnibusque armis ex oppido conlatis, ab eo loco in fines Ambianorum pervenit, qui se suaque omnia sine mora dediderunt. (3) Eorum fines Nervii attingebant, quorum de natura moribusque Caesar cum quaereret, sic reperiebat.

Orden del ejército en la marcha.

XIX (1). Caesar, equitatu praemisso, subsequebatur omnibus copiis; sed ratio ordoque agminis aliter se habebat ac Belgae ad Nervios detulerant. (2) Nam, quod ad hostes adpropinquabat, consuetudine sua, Caesar sex legiones expeditas ducebat; (3) post eas totius exercitus impedimenta conlocarat; inde duae legiones quae proxime conscriptae erant totum agmen claudebant praesidioque impedimentis erant. (4) Equites nostri, cum funditoribus sagittariisque flumen transgressi, cum hostium equitatu proelium commiserunt.

Los nervios atacan la parte más desguarnecida del campamento.

XXIII (4). At, totis fere a fronte et ab sinistra parte nudatis castris, cum in dextro cornu legio duodecima et, non magno ab ea intervallo, septima constitisset, omnes Nervii, confertissimo agmine, duce Boduognato, qui summam imperii tenebat, ad eum locum contenderunt;

Los atuáticos que habían venido en ayuda de los nervios, vuelven a su patria.

XXIX (1) Atuatici, de quibus supra scripsimus, cum omnibus copiis auxilio Nervii venirent, hac pugna nuntiata, ex itinere domum reverterunt; (2) cunctis oppidis castellisque desertis, sua omnia in unum oppidum egregie natura munitum contulerunt.

Los atuáticos eligen un lugar para asentarse.

(5) Hi, post eorum obitum, multos annos a finitimis exagitati, cum alias bellum inferrent, alias inlatum defenderent, consensu eorum omnium pace facta, hunc sibi domicilio locum delegerunt.

A causa de algunas escaramuzas, se construye un vallado.

XXX (1) Ac, primo adventu exercitus nostri, crebras ex oppido excursiones faciebant parvulisque proeliis cum nostris contendebant. (2) Postea, vallo pedum

in circuitu quindecim milium crebrisque castellis circummuniti, oppido sese continebant.

Muertos muchos, César vende el lote de la ciudad

XXXIII (5) Occisis ad hominum milibus quattuor, reliqui in oppidum reiecti sunt. (6) Postridie eius diei, refractis portis, cum iam defenderet nemo, atque intromissis militibus nostris, sectionem eius oppidi universam Caesar vendidit. (7) Ab iis qui emerant capitem numerus ad eum relatus est milium quinquaginta trium.

Distintos pueblos se entregan a la potestad del pueblo romano.

XXXIV (1) Eodem tempore a Publio Crasso, quem cum legione una miserat ad Venetos, Unellos, Osismos, Coriosolitas, Esubios, Aulercos, Redones, quae sunt maritimae civitates Oceanumque attingunt, certior factus est omnes eas civitates in dicionem potestatemque populi Romani esse redactas.

LIBER TERTIUS. Campaña en el noroeste y Aquitania.

Galba, cumplidas las órdenes de César, se dirige a Octoduro para invernar.

I. (1) Cum in Italiam proficisceretur Caesar, Servium Galbam cum legione XII et parte equitatus in Nantuates, Veragros Sedunosque misit, qui afinibus Allobrogum et lacu Lemanno et flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent.

(4) Galba, secundis aliquot proeliis factis castellisque compluribus eorum expugnatis, missis ad eum undique legatis obsidibusque datis et pace facta, constituit cohortes duas in Nantuatibus conlocare et ipse cum reliquis eius legionis cohortibus in vico Veragrorum, qui appellatur Octodurus, hiemare; (5) qui vicus, positus in valle, non magna adiecta planitie, altissimis montibus undique continetur. (6) Cum hic in duas partes flumine divideretur, alteram partem eius vici Gallis ad hiemandum concessit, alteram vacuum ab his relictam, cohortibus attribuit. Eum locum vallo fossaque munivit.

César se dirige al Ilírico para conocer aquellos pueblos y estalla la guerra.

VII-(1) His rebus gestis, cum omnibus de causis Caesar pacatam Galliam existimaret, superatis Belgis, expulsis Germanis, victis in Alpibus Sedunis, atque ita, inita hieme, in Illyricum profectus esset quod eas quoque nationes adire et regiones cognoscere volebat, subitum bellum in Gallia coortum est.

La causa de la guerra: la falta de trigo.

(2) Eius belli haec fuit causa. Publius Crassus adulescens cum legione septima proximus mare Oceanum, in Andibus, hiemarat. (3) Is, quod in his locis inopia frumenti erat, praefectos tribunosque militum complures in finitimas civitates, frumenti commeatusque petendi causa dimisit;

César manda construir naves y reunir marinos y pilotos.

IX. (1). Quibus de rebus Caesar a Crasso certior factus, quod ipse aberat longius, naves interim longas aedificari in flumine Ligere, quod influit in Oceanum, remiges ex provincia institui, nautas gubernatoresque comparari iubet. (2) His rebus celeriter administratis, ipse, cum primum per anni tempus potuit, ad exercitum contendit.

Titurio Sabino llega a los unelos, dirigidos por Viridovix.

XVII (1). Dum haec in Venetis geruntur, Quintus Titurius Sabinus cum iis copiis quas a Caesare acceperat in fines Unellorum pervenit. (2) His praeerat Viridovix ac summam imperii tenebat earum omnium civitatum quae defecerant, ex quibus exercitum magnasque copias coegerat; (3) atque his paucis diebus Aulerci, Eburovices Lexoviique, senatu suo interfecto quod auctores belli esse nolebant, portas clausurunt seque cum Viridovice coniunxerunt.

Sabino manda a un galo a los enemigos.

XVIII (1) Hac confirmata opinione timoris, idoneum quendam hominem et callidum deligit Gallum, ex iis quos auxilii causa secum habebat. Huic magnis praemiis pollicitationibusque persuadet uti ad hostes transeat.

Craso ataca la ciudad de Sociates, que resiste.

XXI. (2) tandem confecti vulneribus, hostes terga verterunt. Quorum magno numero interfecto, Crassus ex itinere oppidum Sotiatium oppugnare coepit. Quibus fortiter resistentibus, vineas turresque egit.

LIBER QUARTUS. Guerra contra usíptes y téncteros. Incursión al este del Rin y al sur de Britania.

Descripción de los ubios.

III. (3) Ad alteram partem succedunt Ubii, quorum fuit civitas ampla atque florens, ut est captus Germanorum, et paulo sunt eiusdem generis ceteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt multumque ad eos mercatores ventitant et ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus adsuefacti. (4) Hos cum Suebi, multis saepe bellis experti, propter amplitudinem gravitatemque civitatis finibus expellere non potuissent, tamen vectigales sibi fecerunt ac multo humiliores infirmioresque redegerunt.

Los usipetes y los tencteros llegan al Rin.

IV. (1) In eadem causa fuerunt Usipetes et Tencteri, quos supra diximus qui complures annos Sueborum vim sustinuerunt, (2) ad extremum tamen, agris expulsi et multis locis Germaniae triennium vagati, ad Rhenum pervenerunt. Quas regiones Menapii incolebant et ad utramque ripam fluminis agros, aedificia vicosque habebant;

Los menapios que habitaban esta zona les impiden el paso. Los germanos simulan volver a su patria, pero regresan y atacan a los menapios.

(3) sed, tantae multitudinis adventu perterriti, ex iis aedificiis quae trans flumen habuerant demigraverunt et, cis Rhenum dispositis praesidiis, Germanos transire prohibebant. (4) Illi, omnia experti, cum neque vi contendere propter inopiam navium neque clam transire propter custodias Menapiorum possent, reverti se in suas sedes regionesque simulaverunt (5) et, tridui viam progressi, rursus reverterunt atque, omni hoc itinere una nocte equitatu confecto, inscios inopinantesque Menapios oppresserunt; (6) qui, de Germanorum discessu per exploratores certiores facti, sine metu trans Rhenum in suos vicos remigraverant.

Piden a César que no avance.

XI. (1) Caesar cum ab hoste non amplius passuum XII milibus abesset, ut erat constitutum, ad eum legati revertuntur; qui, initinere congressi, magno opere ne longius progrediretur orabant.

En el combate muere Pisón el Aquitano por ayudar a su hermano.

XII (3) In eo proelio ex equitibus nostris interficiuntur quattuor et LXX, (4) in his vir fortissimus Piso Aquitanus, amplissimogenere natus, cuius avus in civitate sua regnum obtinuerat, amicus a senatu nostro appellatus. (5) Hic, cum fratri intercluso ab hostibus auxilium ferret, illum ex periculo eripuit, ipse equo vulnerato deiectus, quoad potuit fortissime restitit; (6) cum circumventus, multis vulneribus acceptis, cecidisset atque id frater, qui iam proelio excesserat, procul animadvertisset, incitato equo, se hostibus obtulit atque interfectus est.

Los nuestros vuelven sanos y salvos del combate.

XV. (1) Germani, post tergum clamore audito, cum suos interfeci viderent, armis abiectis signisque militaribus relictis, se ex castris eiecerunt (2) et, cum ad confluentem Mosae et Rheni pervenissent, reliqua fuga desperata, magno numero interfecto, reliqui se in flumen praecipitaverunt atque ibi timore, lassitudine, vi fluminis oppressi, perierunt. (3) Nostri ad unum omnes incolumes, perpauca vulneratis, ex tanti belli timore, cum hostium numerus capitum CCCCXXX milium fuisset, se in castra receperunt. Caesar iis quos in castris retinuerat discedendi potestatem fecit.

Terminada la obra, César llega a los sugambros, los legados piden la paz.

XVIII (1) Diebus decem quibus materia coepta erat comportari omni opere effecto, exercitus traducitur. (2) Caesar, ad utramque partem pontisfirmo praesidio relicto, in fines Sugambrorum contendit. (3) Interim a compluribus civitatibus ad eum legati veniunt, quibus, pacem atque amicitiam petentibus, liberaliter respondet obsidesque ad se adduci iubet.

César navega a Bretaña y se encuentra las tropas de los enemigos preparadas.

XXIII (1) His constitutis rebus, nactus idoneam ad navigandum tempestatem, tertia fere vigilia solvit equitesque in ulteriorem portum progredi et naves conscendere et se sequi iussit. (2) A quibus cum paulo tardius esset administratum, ipse hora diei circiter quarta cum primis navibus Britanniam attigit atque ibi in omnibus collibus expositas hostium copias armatas conspexit. (3) Cuius loci haec erat natura atque ita montibus angustis mare continebatur, uti ex locis superioribus in litus telum adigi posset.

César mueve las naves a un lugar abierto.

(6) His dimissis, et ventum et aestum uno tempore nactus secundum, dato signo et sublatis ancoris, circiter milia passuum septem ab eo loco progressus, aperto ac plano litore naves constituit.

Los soldados romanos ponen en fuga a los enemigos.

XXVI (5) Nostri, simul in arido constiterunt, suis omnibus consecutis, in hostes impetum fecerunt atque eos in fugam dederunt; neque longius prosequi potuerunt, quod equites cursum tenere atque insulam capere non potuerant. Hoc unum ad pristinam fortunam Caesari defuit.

Hecha la paz, las naves con los jinetes parten.

XXVIII (1) His rebus pace confirmata, post diem quartum quam est in Britanniam ventum, naves XVIII, de quibus supra demonstratum est, quae equites sustulerant, ex superiore portu leni vento solverunt. (2) Quae cum adpropinquarent Britanniae et ex castris viderentur, tanta tempestas subito coorta est, ut nulla earum cursum tenere posset.

Descripción de la lucha de carros.

XXXIII (1) Genus hoc est ex essedis pugnae. Primo per omnes partes perequitant et tela coniciunt atque ipso terrore equorum et strepitu rotarum ordines plerumque perturbant, et cum se inter equitum turmas insinuaverunt, ex essedis desiliunt et pedibus proeliantur.

César lleva ayuda a los soldados.

XXXIV (1) Quibus rebus, perturbatis nostris novitate pugnae, tempore opportunissimo Caesar auxilium tulit: namque eius adventu hostes constiterunt, nostri se ex timore receperunt.

César pide rehenes a los legados enviados.

XXXVI. (1) Eodem die legati, ab hostibus missi, ad Caesarem de pace venerunt. (2) His Caesar numerum obsidum quem ante imperaverat duplicavit eosque in continentem adduci iussit,

César zarpa, llevando todas las naves al continente, excepto dos.

(3) Ipse, idoneam tempestatem nactus, paulo post mediam noctem naves solvit; (4) quae omnes incolumes ad continentem pervenerunt; sed ex iis onerariae duae

eosdem quos reliqui portus capere non potuerunt et paulo infra delatae sunt.

Iniciado el combate, César manda la caballería. Mueren muchos enemigos.

XXXVII (2) Cum illi, orbe facto, sese defenderent, celeriter ad clamorem hominum circiter milia sex convenerunt. Qua re nuntiata, Caesar omnem ex castris equitatum suis auxilio misit. (3) Interim nostri milites impetum hostium sustinuerunt atque amplius horis quattuor fortissime pugnauerunt et, paucis vulneribus acceptis, complures ex his occiderunt.

Derrotados los menapios, César coloca los cuarteles de invierno entre los belgas.

XXXVIII (3) At Q. Titurius et L. Cotta legati, qui in Menapiorum fines legiones duxerant, omnibus eorum agris vastatis, frumentis succisis, aedificiis incensis, quod Menapii se omnes in densissimas silvas abdiderant, se ad Caesarem receperunt. (4) Caesar in Belgis omnium legionum hiberna constituit. Eoduae omnino civitates ex Britannia obsides miserunt, reliquae neglexerunt. (5) His rebus gestis, ex litteris Caesaris dierum viginti supplicatio a senatu decreta est.

LIBER QUINTUS. Campaña en Britania y revueltas del noreste de la Galia.

César pide rehenes a Indutiomaro.

IV. (1) Caesar, omnibus ad Britanniam bellum rebus comparatis, Indutiomarum ad se cum ducentis obsides venire iussit. (2) His adductis, in eis filio propinquisque eius omnibus, quos nominatim evocaverat, consolatus Indutiomarum hortatusque est uti in officio maneret;

César avanza y se encuentra con los enemigos preparados.

IX. (2) Ipse, noctu progressus milia passuum circiter XII, hostium copias conspicatus est. (3) Illi, equitatu atque essedis ad flumen progressi, ex loco superiore nostros prohibere et proelium committere coeperunt. (4) Repulsi ab equitatu, se in silvas abdiderunt.

Los enemigos luchan, pero nuestros soldados consiguen tomar el lugar.

IX. (6) Ipsi ex silvis rari propugnabant nostrosque intra munitiones ingredi prohibebant. (7) At milites legionis septimae, testudine facta et aggere ad munitiones adiecto, locum ceperunt eosque ex silvis expulerunt, paucis vulneribus acceptis.

Combate de la caballería.

XV (1) Equites hostium essedarii acriter proelio cum equitatu nostro in itinere conflixerunt, ita tamen nostri omnibus partibus superiores fuerint atque eos in silvas collesque compulerint; (2) sed compluribus interfectis, cupidius insecuti, non nullos ex suis amiserunt. (3) At illi, intermisso spatio, imprudentibus nostris atque occupatis in munitione castrorum, subito se ex silvis eiecerunt, impetuque in eos facto qui erant in statione procastris collocati, acriter pugnauerunt, (4) duabusque

missis subsidio cohortibus a Caesare, atque hisprimis legionum duarum, cum hae perexiguo intermisso loci spatio inter se constitissent, novo genere pugnae perterritis nostris, per medios audacissime perruperunt seque inde incolumes receperunt. (5) Eo die Quintus Laberius Durus, tribunus militum, interficitur. Illi, pluribus submissis cohortibus, repelluntur.

César llega al río Támesis y encuentra a los enemigos preparados para la lucha.

XVIII (1) Caesar, cognito consilio eorum, ad flumen Tamesim in fines Cassivellauni exercitum duxit; quod flumen uno omnino loco pedibus, atque hoc aegre, transiri potest. (2) Eo cum venisset, animum advertit ad alteram fluminis ripam magnas esse copias hostium instructas. (3) Ripa autem erat acutis sudibus praefixis munita, eiusdemque generis sub aqua defixae sudes flumine tegebantur. (4) His rebus cognitis a captivis perfugisque, Caesar, praemisso equitatu, confestim legiones subsequi iussit.

Ante el ataque de César, los enemigos huyen, dejando allí el ganado.

XXI (4) Eo proficiscitur cum legionibus: locum reperit egregie natura atque opere munitum; tamen hunc duabus ex partibus oppugnare contendit. (5) Hostes paulisper morati militum nostrorum impetum non tulerunt seseque alia ex parte oppidi eiecerunt. (6) Magnus ibi numerus pecoris repertus multique in fuga sunt comprehensi atque interfecti.

César decide transportar el ejército en dos expediciones.

XXIII (1) Obsidibus acceptis, exercitum reducit ad mare, naves invenit refectas. (2) His deductis, quod et captivorum magnum numerum habebat et non nullae tempestate deperierant naves, duobus comitatibus exercitum reportare instituit.

César coloca los cuarteles de invierno de manera distinta a otros años.

XXIV (1) Subductis navibus concilioque Gallorum Samarobrivae peracto, quod eo anno frumentum in Gallia propter siccitates angustius provenerat, coactus est aliter ac superioribus annis exercitum in hibernis conlocare legionesque in plures civitates distribuere.

Los enemigos huyen por el ataque rápido de los nuestros.

XXVI (3) Cum celeriter nostri arma cepissent vallumque ascendissent atque, una ex parte Hispanis equitibus emissis, equestri proelio superiores fuissent, desperata re, hostes suos ab oppugnatione reduxerunt. (4) Tum suo more conclamaverunt uti aliqui ex nostris ad colloquium prodirent.

Comportamiento valeroso de nuestros soldados.

XXXV (5) Tamen, tot incommodis conflictati, multis vulneribus acceptis, resistebant et, magna parte diei consumpta, cum a prima luce ad horam octavam pugnaretur, nihil quod ipsis esset indignum committebant

Muerto el legado romano, los galos claman victoria.

XXXVII (2) Interim, dum de condicionibus inter se agunt longiorque consulto ab Ambiorige instituitur sermo, paulatim circumventus interficitur. (3) Tum vero, suo more, victoriam conclamant atque ululatum tollunt, impetuque in nostros facto, ordines perturbant.

Cota y el aquilífero mueren; los que están dentro del campamento se suicidan. Unos pocos llegan a Labieno.

(4) Ibi L. Cotta pugnans interficitur cum maxima parte militum. Reliqui se in castra recipiunt, unde erant egressi. (5) Ex quibus L. Petrosidius aquilifer, cum magna multitudine hostium premeretur, aquilam intra vallum proiecit, ipse pro castris fortissime pugnans occiditur. (6) Illi aegre ad noctem oppugnationem sustinent; noctu ad unum omnes, desperata salute, se ipsi interficiunt. (7) Pauci, ex proelio elapsi, incertis itineribus, per silvas ad T. Labienum legatum in hiberna perveniunt atque eum de rebus gestis certiores faciunt.

Ambiórrix vencedor se dirige hacia los atuáticos y los nervios.

XXXVIII. (1) Hac victoria sublatus, Ambiorix statim cum equitatu in Atuáticos, qui erant eius regno finitimi, proficiscitur; neque noctem neque diem intermittit peditatumque sese subsequi iubet. (2) Re demonstrata Atuaticisque concitatis, postero die in Nervios pervenit.

Los enemigos incendian el campamento y acercan las torres para atacarlo.

XLIII. (1) Septimo oppugnationis die, maximo coorto vento, ferventes fusili ex argilla glandes fundis et fervefacta iacula in casas, quae more Gallico stramentis erant tectae, iacere coeperunt. (2) Hae celeriter ignem comprehenderunt et venti magnitudine in omnem locum castrorum distulerunt. (3) Hostes maximo clamore, sicuti parva iam atque explorata victoria, turres testudinesque agere et scalis vallum ascendere coeperunt.

El nervio Verticón informa a César del asedio.

XLV. (2) Erat unus intus Nervius, nomine Vertico, loco natus honesto, qui a prima obsidione ad Ciceronem perfugerat summamque ei fidem paestiterat. (3) Hic servo spe libertatis magnisque persuadet praemiis ut litteras ad Caesarem deferat. (4) Has ille in faculo inligatas effert et, Gallus inter Gallos sine ulla suspicione versatus, ad Caesarem pervenit. (5) Ab eo de periculis Ciceronis legionisque cognoscitur.

César manda a Craso que le envíe una legión.

XLVI. (1) Caesar, acceptis litteris hora circiter undecima diei, statim nuntium in Bellovacos ad M. Crassum quaestorem mittit, cuius hiberna aberrant ab eo milia passuum XXV; (2) iubet media nocte legionem proficisci celeriterque ad se venire.

Indutiomaro muere y los eburones y nervios vuelven a su patria.

LVIII. (6) Comprobat hominis consilium Fortuna, et, cum unum omnes peterent, in ipso fluminis vado deprehensus, Indutiomarus interficitur caputque eius refertur in

castra: redeuntes equitesquos possunt consecantur atque occidunt. (7) Hac re cognita, omnes Eburonum et Nerviorum quae convenerant copiae discedunt, pauloque habuit post id factum Caesar quietiorem Galliam.

LIBER SEXTUS. Sometimiento de varias tribus galas y nueva incursión en tierras germanas.

César marcha hacia los senones y Acón reúne a una gran multitud

III. (6) Hac re pro suggestu pronuntiata, eodem die cum legionibus in Senones proficiscitur magnisque itineribus eo pervenit.

IV. (1) Cognito eius adventu, Acco, qui princeps eius consili fuerat, iubet in oppida multitudinem convenire. Conantibus, priusquam id effici posset, adesse Romanos nuntiatur.

Descripción de los menapios

V. (4). Erant Menapii propinqui Eburonum finibus, perpetuis paludibus silvisque muniti, qui uni ex Gallia de pace ad Caesarem legatos numquam miserant. Cum his esse hospitium Ambiorigi sciebat; item per Treveros venisse Germanis in amicitiam cognoverat.

César se dirige hacia los menapios que huyen.

(6) Hoc inito consilio, totius exercitus impedimenta ad Labienum in Treveros mittit duasque ad eum legiones proficisci iubet; ipse cum legionibus expeditis quinque in Menapios proficiscitur. (7) Illi, nulla coacta manu, loci praesidio freti, in silvas paludesque confugiunt suaque eodem conferunt.

Los tréveros intentan atacar a Labieno, pero César manda dos legiones.

VII. (1) Dum haec a Caesare geruntur, Treveri, magnis coactis peditatus equitatusque copiis, Labienum cum una legione, quae in eorum finibus hiemaverat, adoriri parabant; (2) iamque ab eo non longius bidui via aberant, cum duas venisse legiones missu Caesaris cognoscunt. (3) Positis castris a milibus passuum quindecim, auxilia Germanorum expectare constituunt.

Labieno vence a los tréveros, los germanos huyen y Cingetórix gobierna.

VIII (7) Quos Labienus equitatu consecutus, magno numero interfecto, compluribus captis, paucis post diebus civitatem recepit. Nam Germani qui auxilio veniebant, percepta Treverorum fuga, sese domum receperunt. (8) Cum his propinqui Indutiomari, qui defectionis auctores fuerant, comitati eos, ex civitate excesserunt. (9) Cingetorigi, quem ab initio permansisse in officio demonstravimus, principatus atque imperium est traditum.

César prepara a los ubios para un ataque de los suevos.

X. (2) His cognitis rebus, rem frumentariam providet, castris idoneum locum deligit. Ubiis imperat ut pecora deducant suaque omnia ex agris in oppida conferant, sperans barbaros atque imperitos homines, inopia cibariorum adductos, ad iniquam pugnandi condicionem posse deduci;

Los sugambros pasan el río, cruzan las fronteras y roban ganado.

XXXV. (5) Cogunt equitum duo milia Sugambri, qui sunt proximi Rheno, a quibus receptos ex fuga Tenctheros atque Usipetes supra docuimus. (6) Transeunt Rhenum navibus ratibusque, triginta milibus passuum infra eum locum ubi pons erat perfectus praesidiumque ab Caesare relictum; primos Eburonum fines adeunt; multos ex fuga dispersos excipiunt; magno pecoris numero, cuius sunt cupidissimi barbari, potiuntur.

LIBER SEPTIMUS. Enfrentamiento entre César y Vercingetorix.

Vercingetórix exalta los ánimos de sus clientes.

IV. (1) Simili ratione ibi Vercingetorix, Celtilli filius, Arvernus, summae potentiae adulescens, cuius pater principatum Galliae totius obtinuerat et ob eam causam, quod regnum appetebat, ab civitate erat interfectus, convocatis suis clientibus, facile incendit. Cognito eius consilio, ad arma concurritur.

Los heduos ayudan a los bitúrigos que vuelven a casa.

V. (3) Haedui, de consilio legatorum quos Caesar ad exercitum reliquerat, copias equitatus peditatusque subsidio Biturigibus mittunt. (4) Qui, cum ad flumen Ligerim venissent, quod Bituriges ab Haeduis dividit, paucos dies ibi morati neque flumen transire ausi, domum revertuntur.

César llega a Viena y se dirige a los lingones.

IX. (3) His constitutis rebus, suis inopinantibus, quam maximis potest itineribus Viennam pervenit. (4) Ibi nactus recentem equitatum, quem multis ante diebus eo praemiserat, neque diurno neque nocturno itinere intermisso, per fines Haeduorum in Lingones contendit, ubi duae legiones hiemabant.

Ante la llegada de César, Vercingetórix se retira.

(6) Hac re cognita, Vercingetorix rursus in Bituriges exercitum reducit atque, inde profectus Gorgobinam, Boiorum oppidum, quos ibi, Helvetico proelio victos, Caesar conlocaverat Haeduisque attribuerat, oppugnare instituit.

César se dirige hacia los biturigos y Vercingetorix marcha a su encuentro.

XI. (9) Oppidum diripit atque incendit, praedam militibus donat, exercitum Ligerim traducit atque in Biturigum fines pervenit. Vercingetorix, ubi de Caesaris adventu cognovit, oppugnatione desistit atque obviam Caesari proficiscitur. Ille oppidum Biturigum, positum in via, Noviodunum, oppugnare instituerat.

César decide atacar a los galos.

XIII. (1) Caesar ex castris equitatum educi iubet, proelium equestre committit: laborantibus iam suis, Germanos equites circiter CD submittit, quos ab initio habere secum instituerat. (2) Eorum impetum Galli sustinere non potuerunt atque, in fugam coniecti, multisamissis, se ad agmen receperunt.

César llega al campamento enemigo, que forman sus tropas.

XVIII. (2) Quibus rebus cognitis, media noctesilentio profectus, ad hostium castra mane pervenit. (3) Illi, celeriter per exploratores adventu Caesaris cognito, carros impedimentaue sua in artiores silvas abdiderunt, copias omnes in loco edito atque aperto instruxerunt. (4) Qua renuntiata, Caesar celeriter sarcinas conferri, arma expediri iussit.

César llega a Gergovia, pero decide no atacarla.

XXXV. (1) Caesar ex eo loco quintis castris Gergoviam pervenit equestrique eo die proelio levi facto, perspecto urbis situ, quae, posita in altissimo monte, omnes aditus difficiles habebat, de expugnatione desperavit.

César saca del campamento cuatro legiones.

XL. (1) Magna adfectus sollicitudine hoc nuntio, Caesar, quod semper Haeduum civitati praecipue indulserat, nulla interposita dubitatione, legiones expeditas quattuor equitatumque omnem ex castris educit;

César prepara un engaño con la caballería.

XLV. (1) Hac re cognita, Caesar mittit complures equitum turmas eo de media nocte; imperat ut paulo tumultuosius omnibus locis pervagarentur. Prima luce, magnum numerum impedimentorum ex castris detrahi milionesque cum cassidibus equitum specie ac simulatione, collibus circumvehi iubet

Los soldados se enfrentan a Vercingetórix

LI (1) Nostri, cum undique premerentur, XLVI centurionibus amissis, deiecti sunt loco. Sed intolerantius Gallos insequentes legio decima tardavit, quae pro subsidio paulo aequiore lococonstiterat. (2) Hanc rursus XIII legionis cohortes exceperunt, quae, ex castris minoribus eductae, cum T. Sextio legato ceperant locum superiorem. (3) Legiones, ubi primum planitiem attigerunt, infestis contra hostes signis constiterunt. (4) Vercingetorix ab radicibus collis suos intra munitiones reduxit. Eo die milites sunt paulo minus septingenti desiderati.

César lleva a Novioduno todo lo que tiene.

LV. (1) Noviodunum erat oppidum Haeduum, ad ripas Ligeris opportuno loco positum. (2) Huc Caesar omnes obsides Galliae, frumentum, pecuniam publicam, suorum atque exercitus impedimentorum magnam partem contulerat; (3) huc

magnum numerum equorum, huius belli causa in Italia atque Hispania coemptum, miserat.

Labieno se dirige a Lutecia y los pueblos vecinos reúnen tropas.

LVII, (1) Dum haec apud Caesarem geruntur, Labienus, eo supplemento quod nuper ex Italia venerat relicto Agedinci, ut esset impedimentis praesidio, cum IV legionibus Lutetiam proficiscitur. Id est oppidum Parisiorum, quod positum est in insula fluminis Sequanae. (2) Cuius adventu ab hostibus cognito, magnae ex finitimis civitatibus copiae convenerunt.

Los enemigos ante la llegada de Labieno queman la ciudad.

LVIII, (5) Refecto ponte, quem superioribus diebus hostes resciderant, exercitum traducit et, secundo flumine, ad Lutetiam iter facere coepit. (6) Hostes, re cognita ab eis qui Metlosedo fugerant, Lutetiam incendi pontesque eius oppidi rescindi iubent; ipsi, profecti a palude, ad ripas Sequanae, e regione Lutetiae, contra Labieni castra considunt.

Camulogeno muere y Labieno regresa a Agendico.

LXII. (8) Eandem fortunam tulit Camulogenus. At ii qui praesidio contra castra Labieni erant relictii, cum proelium commissum audissent, subsidio suis ierunt collemque ceperunt, neque nostrorum militum victorum impetum sustinere potuerunt. (9) Sic, cum suis fugientibus permixti, quos non silvae montesque texerunt, ab equitatu sunt interfecti. (10) Hoc negotio confecto, Labienus revertitur Agedincum, ubi impedimenta totius exercitus relictia erant: inde cum omnibus copiis ad Caesarem pervenit. Defectione Haeduorum cognita, bellum augetur. Legationes in omnes partes circummittuntur;

César exige tropas a los heduos y los segusiavos.

LXIV. (4) His constitutis rebus, Haeduis Segusiavisque, qui sunt finitimi provinciae, decem milia peditum imperat; huc addit equites octingentos. (5) His praeficit fratrem Eporodorigis, bellumque inferri Allobrogibus iubet.

Vercingetórix reúne las tropas en Alesia.

LXVIII. (1) Fugato omni equitatu, Vercingetorix copias, ut pro castris collocaverat, reduxit, protinusque Alesiam, quod est oppidum Mandubiorum, iter facere coepit, celeriterque impedimenta ex castris educi et se subsequi iussit. (2) Caesar, impedimentis in proximum collem deductis, duabus legionibus praesidio relictis, secutus quantum diei tempus est passum, circiter tribus milibus hostium ex novissimo agmine interfectis, altero die ad Alesiam castra fecit.

Los mandubios piden ayuda a César.

LXXVIII. Mandubii, qui eos oppido receperant, cum liberis atque uxoribus exire

coguntur. (2) Hi, cum ad munitiones Romanorum accessissent, flentes, omnibus precibus orabant ut se, in servitutem receptos, cibo iuvarent. At Caesar, dispositis in vallo custodibus, recipi prohibebat.

Comio llega con las tropas a Alesia para enfrentarse a los nuestros.

LXXXIX Interea Commius reliquique duces quibus summa imperii permissa erat cum omnibus copiis ad Alesiam perveniunt et, colle exteriore occupato, non longius mille passibus ab nostris munitionibus considunt. (2) Postero die, equitatu ex castris educto, omnem eam planitiem quam in longitudinem tria milia passuum patere demonstravimus complent pedestresque copias paulum ab eo loco abditas, in locis superioribus constituunt.

La lucha se inclina a favor de los romanos

LXXX, (6) Cum a meridie prope ad solis occasum dubia victoria pugnaretur, Germani, una parte confertis turmis, in hostes impetum fecerunt eosque propulerunt; quibus in fugam coiectis, sagittarii circumventi interfecti sunt.